

SMALSTYS–SMOLSKIS JURGIS

Gimė 1881 05 03 Kamajuose Rokiškio rajone,
mirė 1919 m. liepos 6 d. Pakriaunyje Rokiškio rajone,
1947 m. palaikai perlaidoti Obeliuose

Dramaturgas, prozininkas, knygnešys, politinis veikėjas

Mokėsi Kamajuose, 1892 m. pradėjo mokytis Rygos gimnazijoje, 1900 m. baigė Petrapilio gimnaziją. Studijavo 1900–1905 m. teisę Sankt Peterburgo universitete, 1910–1913 m. Briuselio Naujajame universitete, įgijo politinių ir visuomeninių mokslų licenciatą diplomą.

Su broliu Antanu gabeno draudžiamą spaudą lietuvių kalba. Skaitydamas platinamas brošiūras, knygas, susidomėjo socialdemokratų judėjimu. 1904 m. kartu su V. Sirutavičiumi organizavo Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP) jaunimo organizacijos suvažiavimą Kairiškiuose. 1905–1906 m. buvo LSDP Kamajų organizacijos vadovas, 1905–1906 m. įvykių Alantoje, Utenoje, Kamajuose, organizatorius. 1905 m. pastarajame miestelyje pašalino rusų administraciją. 1906 m. – LSDP Vilniaus komiteto narys. 1907 m. Jaltoje suimtas, bet iš arešto pabėgo. 1907–1913 m. gyveno emigracijoje Briuselyje Belgijoje, studijavo. Ten susipažino ir vedė belgę mokytoją Germaine Geelens, su kuria 1914 m. grįžo į Lietuvą. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui pasitraukė į Maskvą, 1915 m. vadovavo LSDP Maskvos organizacijai. Už politinę veiklą vėl suimtas, 1916–1917 m. kalintas Kostromoje ir Maskvoje. Po 1917 m. Vasario revoliucijos dirbo LSDP Maskvos organizacijoje. Nuo 1917 05 RSDDP(b) narys, išrinktas Centro biuro nariu. „Tiesos“ redakcijos darbuotojas, bet 1917 m. Rusijos lietuvių seime Petrograde vėl atstovavo LSDP, buvo LSDP frakcijos vadovas. 1918 01–04 vadovavo Lietuvos reikalų komisariatui, rūpinosi iš Lietuvos išvežto turto sugražinimu, kol V. Kapsukas jo nenušalino. 1918 06 atvyko į Lietuvą. Išrinktas Rokiškio apskrities komiteto pirmininku, nuo 1918 12 dirbo Rokiškio apskrities liaudies švietimo skyriuje. 1919 06 26 patrulių sulaikytas, liepos 4 d. Pakriaunyje teismo nuosprendžiu nubaustas 6 m. sunkių darbų kalėjimo, liepos 6 dieną, gabenant į Rokiškį, inspiravus pulkininkui V. Grigaliūnui-Glovackiui, rusų baltagvardiečių nušautas.

1996 m. dukra Jurgita (1920 02 08–2012 01 15) tėvų atminimui įsteigė Smolski–Geelen fondą, kuris remia Vilniaus universiteto magistrantų istorijos studijas Briuselio universitete.

Platesnę literatūrinę veiklą pradėjo 1904 m. Svarbiausias literatūrinis veikalas mėgėjų scenoje plačiai vaidinta komedija „Nutrūko“. Atskiriomis knygelėmis buvo išleista komedija „Nutrūko“ (1906) ir apsakymas „Vasaros rytas“. Dalis dramos kūrinių žuvo ar liko rankraščiuose.

Eilėraščiai įtraukti į rinktines: „Audroms siaučiant“ (1955), „Aušta rytas, aušta naujas ...“ (1977), „Lyg įžanga į Requiem“ (2008), „Ukiškasis kalendorius 1910 metams“ (1909) ir kt.

Bendradarbiavo periodinėje spaudoje: „Lietuvos žinios“, „Naujienos“, „Naujoji gadynė“, „Rankpelnys“, „Socialdemokratas“, „Ūkininkas“, „Varpas“, „Vienybė lietuvininkų“, „Vilniaus žinios“ ir kt.

Pasirašinėjo: Jurgis Nemunas, Šatekšnis, Jurgis Smalstys, Smalstys-Smolksis ir kt.

Knygos

Nutrūko : 1 veiksmo komedija / Smalstys-Smolksis. – [Vilnius] : [P. Višinskis], 1906. – 20 p. : vinj.

Vasaros rytas : [apsakymas] / parašė Jurgis Smalstys. – [Vilnius] : [„Naujosios gadynės“ red.], 1906. – 16 p.

Knygos apie J. Smalstį

Smolski G. Jurgis Smalstys : un destin lituanien / Georgette Smolski. - Paris : L'Harmattan, 2001. - 253, [3] p.

Smolski G. Mano tėvas / Jurgita Smalstytė ; [iš prancūzų kalbos vertė V. Kauneckas]. - Vilnius : Vaga, 1967. - 334, [1] p., [16] iliustr. lap. : iliustr.

Smolski G. Vieno gyvenimo šviesa / Jurgita Smolskytė-Georgette Smolski ; [iš prancūzų kalbos išvertė I. Mikalkevičienė]. – [Vilnius] : Vilniaus universiteto leidykla, 1998. – 171, [1] p. : iliustr.

Šaltiniai

Aušta rytas, aušta naujas: iš XIX a. pabaigos - XX a. pradžios revoliucinės demokratinės poezijos. – Vilnius, 1977. – P. 159-160.

Audroms siaučiant / sudarė, pratarinę ir pastabas paruošė B. Pranskus.. – Vilnius, 1955. - P. 411.

Balčiūnas J. Dangus debesyse: autoriaus išgyvenimai 1918-1919 metais. – London, 1967. – P. 289-298.

Basanavičius J. Rinktiniai raštai. – Vilnius, 1970. – P. 796-797.

Bielinis K. Gana to jungo. – Brooklyn, 1971. – P. 387-391.

Blaževičius P. Kai kurie Rokiškio krašto kultūros istorijos bruožai (iki 1940 m.). – Rokiškis, 1994. – P. 29.

Boruta K. Raštai. T. 6. Saulės parnešti išėjo. – Vilnius, 1973. – P. 53-58.

Bugailiškis P. Gyvenimo vieškeliais. – Šiauliai, 1994. – P. 6, 107, 110-112, 134-136.

Černevičiūtė S., Kaubrys S. Kartuvių kilpa, kulka ir dujų kamera. – Vilnius, 2014. - P. 78-85.

Gudaitis-Guzevičius A. Didvyriškumo estafetė. – Vilnius, 1981. – P. 299-300.

Kaluškevičius B., Misius K. Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai, 1864-1904. - Vilnius, 2014. - [D. 1], p. 429.

Kamajai. – Vilnius, 2016. – P. 1419-1430.

Lankutis J. Lietuvių dramaturgijos tyrinėjimai. – Vilnius, 1988. – P. 83-84.

Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1976-1985. – T. 10 (1983), p. 257.

Lietuvių enciklopedija. – Boston, 1953-1985. – T. 28 (1963), p. 163; T. 36 (1985), p. 489.

Lietuvių literatūros enciklopedija. – Vilnius, 2001. – P. 460-461.

Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius. – Vilnius, [2001]. – P. 578.

Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. T. 3. – Vilnius, 1958. – P. 272-273.

Maknys V. Lietuvių teatro raidos bruožai. – Vilnius, 1972. – P. 79, 133, 140, 152, 166

Maknys V. Teatro dirvonoose. – Vilnius, 1997. – P. 302.

Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – Vilnius, 1966-1971. – T. 3 (1971), p. 239.

Naujokaitis P. Lietuvių literatūros istorija. – Čikaga, 1973-1976. – T. 2 (1976), p. 527-533.

Seimo kalendorius. 1981. – Vilnius, 1981. – P. 55.

Pranskus B. Proletarinė lietuvių literatūra. – Vilnius, 1964. – P. 57.

Raugienė A. Kriaunose ieškokite kriauniečių. – Kriaunos, 2005. – P. 53-61.

Sadūnas J. Tėvų pėdomis. – Vilnius, 1984. – P. 8-9, 12.

Stoberski Z. Historia literatury litewskiej. – Wrocław, 1974. – P. 110-111.

Tarybų Lietuvos enciklopedija. – Vilnius, 1985-1988. – T. 4 (1988), p. 46.

Vaižgantas. Raštai – Vilnius : Pradai, 1994-. – T. 22, p. 364-365.

Vanagas V. Lietuvių rašytojų sąvadas. – Vilnius, 1996. – P. 155.

Vaitkevičius B. Socialistinė revoliucija Lietuvoje 1918-1919 metais. – Vilnius, 1967. – P. 217, 220-221, 249.

Zaborskaitė V. Tarp istorijos ir dabarties / Vanda Zaborskaitė. – Vilnius : Tyto alba, 2002. – P. 493-497, 497-498.

Darbininkų viltis. – 1911, lapkr. 18 (Nr. 46), p. [1].

Darbo balsas. – 1918, kovo 28 (Nr. 14), p. 11; geg. 16 (Nr. 21), p. 9-10; liep. 11 (Nr. 28), p. 14; liep. 19 (Nr. 29), p. 13; rugpj. 23 (Nr. 32), p. 10, 11; rugs. 27 (Nr. 37), p. 10.

Dialogas. – 1998, rugpj. 7, p. 7; 1999, lapkr. 26, p. 12.

Diena. – 1996, kovo 20, p. 7.

Draugija. – 1908, t. 6 (Nr. 23), p. 288-289.

Gairės. – 1998, Nr. 8, p. 43-46, 1 virš.; 1999, Nr. 10 (spal.), p. 24-29; 2011, Nr. 10, p. 32-39.

Gimtasis kraštas. – 1975, saus. 23; 1981, bal. 30, p. 4-5; 1987, rugs. 10/16, p. 1-2; 1992, birž. 25-liep. 1.

Gimtasis Rokiškis. – 1992, birž. 26; 1993, liep. 9; 2007, lapkr. 10, p. 1, 4; 2002, liep. 10, p. 2.

Gimtinė. – 1991, lapkr. 1/30.

Kaleidoskopas. – Briuselis, 2010, p. 20-21.

Keleivis. – 1912, lapkr. 21 (Nr. 47), p. 7; lapkr. 21 (Nr. 47), p. 3.

Kova. – 1909, birž. 25 (Nr. 26), p. 409. 1912, lapkr. 22 (Nr. 47), p. 4.

Kultūros barai. – 2002, Nr. 1, p. 92-93.

Laisvė. – 1912, lapkr. 12 (Nr. 91), p. 3.

Lietuva. – 1907, geg. 3 (Nr. 18), p. 3; 1919, rugpj. 24 (Nr. 185), p. 4; rugs. 3 (Nr. 168).

Lietuvos aidas. – 1937, gruod. 31 (Nr. 594), p. 4;

Lietuvos žinios. – 1910, lapkr. 24 (gruod. 4) (Nr. 93), p. 3; 1992, rugpj. 1-3.

Literatūra ir menas. – 1963, birž. 29; 1968, liep. 6, p. 12; 1975, lapkr. (Nr. 46); 1999, gruod. 4, p. 3

Pergalė. – 1968, Nr. 7, p. 169-170.

Rankpelnis. – 1910, bal. 1 (Nr. 13), p. 99.

Rokiškio pragiedruliai. – 1998, gruod. 4.

Socialdemokratas. – 1923, geg. 10 (Nr. 23), p. 3; 1930, bal. 24 (Nr. 17); geg. 1 (Nr. 18); spal. 30 (Nr. 44); 1932, rugs. 9 (Nr. 37).

Spalio vėliava. – 1962, rugpj. 9; rugs. 4; 1965, liep. 29; 1967, gruod. 21; 1974, rugpj. 13; rugpj. 17; 1981, geg. 1; 1986, liep. 8;

Švyturys. – 1963, Nr. 8, p. 10

Tarybinė moteris. – 1971, Nr. 4, p. 6; 1975, Nr. 5, IV virš.; 1988, Nr. 9, p. 6-7.

Tėvynės sargas. – 1918, vas. 26 (Nr. 8), p. 11.

Tiesa. – 1962, rugpj. 2; 1967, rugpj. 24; rugs. 6; rugs. 9; 1981, rugpj. 19

Vakarinės naujienos. – 1965, liep. 22.

Wienibe lietuwniku. – 1909, geg. 5 (Nr. 18), p. 4.

Viltis. – 1910, saus. 20 (vas. 2) (Nr. 8), p. 3; saus. 27 (vas. 9) (Nr. 11), p. 3; lapkr. 28 (gruod. 11) (Nr. 137), p. 4.